

LÜBNAN SİYASETİNİN KİLİT İSMİ: HASAN NASRALLAH

PROF. DR. MEHMET ŞAHİN
DOÇ. DR. MURAT TINAS

Öğretim Üyesi
Öğretim Üyesi

POLİS
AKADEMİSİ

“

Kimileri tarafından “terörist”, kimileri tarafından “İran’ın kuklası” ve bazıları tarafından da “kahraman” veya “Arap milliyetçiliğinin lideri” olarak adlandırılan Nasrallah, takipçileri tarafından ise kendisini soyca Hz. Muhammed’e bağlayarak kutsiyet atfedilen bir şekilde “Seyid Hasan” olarak anılmaktadır.

”

İsrail’e karşı direniş örgütü olma söylemi ve Lübnan’da geri kalmış Şii toplumunun haklarının savunulması kapsamında örgütlenmeye başlayan Hizbullah, bugün sadece Lübnanlı Şii-ler arasında değil tüm Lübnan siyasetinde önemli bir aktör olmuştur. Lübnan siyasetindeki etkisine ek olarak özellikle Suriye’deki iç

savaşıyla birlikte daha görünür bir şekilde Lübnan’ın ötesinde bölgesel bir aktör olmaya başlamıştır. Lübnanlı Şii-lerin siyasal ve sosyal hakları ile İsrail’e karşı direniş gibi söylemlerle, mahalli bir misyonla kurulan ve önce Lübnan’da daha sonra ise tüm Ortadoğu siyasetinde önemli bir aktör olmayı başaran Hizbullah’ın bu dönüşümünde hiç şüphesiz Lübnan’ın kendine münhasır siyasal sistemi ile örgütün İran ve Suriye’den aldığı destek ciddi rol oynamıştır. Bununla birlikte gerek bölge gerek Lübnan siyasetindeki gelişmeleri örgütün lehine çevirebilen ve 1992’den itibaren Hizbullah Genel Sekreterliğini yürüten Hasan Nasrallah’ın bu yükselişteki payı da göz ardı edilmemelidir.

Kimileri tarafından “terörist”, kimileri tara-

findan “İran’ın kuklası” ve bazıları tarafından da “kahraman” veya “Arap milliyetçiliğinin lideri” olarak adlandırılan Nasrallah, takipçileri tarafından ise kendisini soyca Hz. Muhammed’e bağlayarak kutsiyet atfedilen bir şekilde “Seyid Hasan” olarak anılmaktadır. Bu yazı, Hizbullah’ın artan gücü ve genişleyen rolüne paralel olarak Ortadoğu’nun en esrarengiz ve belki bu nedenle en ilgi duyulan ve tartışılan aktörlerinden biri hâline gelen Hasan Nasrallah’ın Hizbullah’ın bahse konu dönüşümündeki rolünü incelemeyi ve Lübnan’ın mevcut konjonktürde içinde bulunduğu durumda Nasrallah’ın liderlik stratejisine odaklanmayı amaçlamaktadır.

HİZBULLAH’IN GENEL SEKRETERLİĞİNE GİDEN SÜREÇ

Hasan Nasrallah, 1960’ta Beyrut’un Burç Hamud mahallesinde dokuz çocuklu bir ailenin en büyük evladı olarak dünyaya gelmiştir. 15 yaşındayken İmam Musa Es-Sadr’ın liderliğindeki Emel Hare-

Bu yazı, Portreler: Ortadoğu’nun Kilit Taşları isimli kitapta yer alan “Lübnanlı Şii-lerin Liderliğinden Bölgesel Aktörlüğe: Hasan Nasrallah” başlıklı bölümün özetlenerek güncellenmesiyle hazırlanmıştır.

keti'ne katılmıştır. Siyasi faaliyetlerine ek olarak, 1976'da Irak/Necf'te bulunan Seyid Muhammed Bekir Es-Sadr'ın yanına gitmiş ve Abbas el-Musavi'nin öğrencisi olmuştur. 1978'de Irak yönetimi, Şii dinî eğitim merkezlerinde eğitim gören yabancı öğrencileri, ajanlık suçlamasıyla ülkelerine geri yollamıştır. Bu kapsamda Nasrallah, Lübnan'a dönerek Emel Hareketi'ndeki faaliyetlerine devam etmiştir. Aynı zamanda Baalbek'te el-Musavi tarafından kurulan Şii dinî eğitim merkezi olan el-Muntazar Havzası'nda dinî dersler vermiştir.

Lübnanlı Şiiilerin örgütlü olarak ilk mobilizasyonu, es-Sadr liderliğindeki Emel Hareketi'yle olmuştur. Zaman içerisinde Emel'in Lübnan'ın iç siyasi yapısına ilişkin duruşundan hoşnut olmayan ve İsrail'e karşı daha aktif bir direnişi savunan gruplar, hareketten ayrı-

larak küçük gruplar hâlinde hareket etmeye başlamışlardır. Lübnanlı Şii siyasi hareketleri açısından esas dönüm noktası, 1979 İran Devrimi'dir. Devrimden sonra İran yönetimi, bölge çapında nüfuzunu arttırmak amacıyla Ortadoğu ülkelerinde çeşitli hareketleri destekleyerek kendi kontrolü altına almaya çalışmıştır. Bu açıdan hiç şüphe yok ki en başarılı örneklerden birisi, 1980'lerin başında kurulan Lübnan Hizbullah'dır. Başlarda dağınık gruplar hâlindeki yapıların Hizbullah çatısı altında toplanması sürecinde Hasan Nasrallah da rol oynamıştır. Bu dönemde Nasrallah, kendisini mahir bir gerilla kumandanı olarak göstermeyi başarmış; 1985'te faaliyetlerini Beyrut'a taşımış ve 1987'de de Hizbullah'ın Şura Konseyine üye olmuştur.

1980'lerin sonlarında Hizbullah liderliğinde ciddi bir kırılmadan söz edilebilir. Lübnan'da Suriye etkisini kabul eden ve iç savaşı sonlandıran Taif Uzlaşısı'na rıza gösteren Abbas el-Musevi ile daha radikal bir tutum taraftarı olan ve Suriye'nin müdahalesine karşı çıkan Nasrallah arasındaki ayrışma görünür bir hâl almıştır. El-Musevi liderliğindeki birinci grup Taif Uzlaşısı'nı desteklemekteydi ve bu uygulamada Suriye hegemonyası altında mevcut Lübnan nizamının revize edilerek kabulü anlamına gelmekteydi. Nasrallah'ın önderlik yaptığı ikinci kanat ise İran Devrim Muhafızları Ordusu ile daha yakın bir ilişki içerisindeydi ve Taif Uzlaşısı'nın kabulüne karşıydılar çünkü

Taif Uzlaşısı'nın Hizbullah'ın ilan ettiği amaçlarına aykırı olduğunu savunuyorlardı. Hizbullah'ın İran ile ilişkisinde var olan asimetrik denge göz önüne alınırsa esasen Tahran'daki farklı gruplar arasındaki mücadelenin yansımaları olan bu ayrışma, Eylül 1989'da Hizbullah'ın önde gelenlerinin Tahran'da gerçekleştirdiği toplantıda neticelendirilmiş ve el-Musavi'nin stratejisi kabul edilmiştir. Nasrallah ise İran'a gönderilerek pasifize edilip Lübnan'dan uzaklaştırılmıştır.

“
Hizbullah'ın genel sekreteri olmasının ardından Nasrallah'ın politikaları; Hizbullah'a, Lübnan siyasetine ve bölgeye yönelik olmak üzere üç yönlü bir strateji olarak tanımlanabilir.

”
Hizbullah'ın resmî internet sitelerinde bunun sebebi dinî eğitimini arttırmak olarak açıklansa da bu gidiş siyasi olarak da Nasrallah'ın kariyerinde önemli rol oynamıştır. Gary Gambill'e göre Nasrallah'ın İran'a gidişi stratejik bir hamle idi çünkü her ne kadar Hizbullah'ın önde gelenlerinden birisi olup operatif konularda öne çıksa da Şii bir örgütte daha üst pozisyonlara yükselebilmesi için dinî eğitim konusunda referanslarını yükseltmesi gerekiyordu. Ayrıca İran'da bulunması, Nasrallah'a özellikle Şii ulema ve İran'daki siyasi liderlerle daha yakından ve doğrudan ilişki kurma imkânı vermiştir. 1991'de Şam'la iyi ilişkileri olan el-Musavi, Hizbullah'ın ikinci genel sekreteri olarak seçilmiştir. Diğer yandan Tah-

ran'ın talebi üzerine Suriye, Nasrallah'ın Lübnan'a dönmesine rıza göstermiştir. Bu dönüştü, adı geçen Suriye'ye karşı tutumunda belirgin bir yumuşama göstermesinin rol oynadığı belirtilmektedir. Şubat 1992'de İsrail tarafından düzenlenen suikast sonucu el-Musevi'nin hayatını kaybetmesinden sonra Hizbullah'ın genel sekreterliğine, Hasan Nasrallah getirilmiştir.

HASAN NASRALLAH'IN LİDERLİK STRATEJİSİ

Hizbullah'ın genel sekreteri olmasının ardından Nasrallah'ın politikaları; Hizbullah'a, Lübnan siyasetine ve bölgeye yönelik olmak üzere üç yönlü bir strateji olarak tanımlanabilir. Nasrallah, önceki genel sekreterlerden farklı olarak dönemde Hizbullah'ın diğer yürütme organlarını etkin bir şekilde çalıştırmamış ve gücü tek elde toplamıştır. Nasrallah'ın örgüt içerisindeki gücü o kadar yükselir ki 1998 yılında yapılan bir değişiklikte genel sekreterlik görevinin süre sınırlaması da kaldırılmıştır. Ayrıca, söylevlerini dinî ve mezhebî motiflerle güçlendirirken aynı zamanda söylemsel düzeyde bölgesel ve belki de küresel ölçekte sol ve devrimci bir söylem kullanmaktadır. Bu çerçevede ilk başlarda sadece Şii tabana hitap eden ve dinî bir motivasyonla örgütlenen Hizbullah'ın, tabanını ve ideolojik formasyonunu genişletebilmesi konusunda Hasan Nasrallah'ın rolü büyüktür.

Nasrallah'ın, Hizbullah'ı Lübnan'ın ana aktörü olarak ve kendisini de Lübnan siyasetinde güçlü bir lider olarak inşasında uyguladığı iki

önemli strateji, İsrail'e karşı tavrı ile Lübnanlı diğer aktörlere yönelik siyasetidir. Öncelikle Hizbullah'a daha militan bir tavır kazandırmış ve bu amaçla İsrail'e karşı daha sert bir mücadele başlatmıştır. Hizbullah'ın, Nasrallah döneminde daha etkin faaliyetlerde bulunmasındaki temel sebep, 1990'da Lübnan İç Savaşı'nın sona ermesinden sonra diğer silahlı milis kuvvetlerin silahsızlanması ve Lübnan'ın büyük bölümünde Suriye'nin otoritesinin kuvvetlenmesidir. Bu dönemde hem İran hem Suriye'nin Hizbullah'a olan desteği artmış ve örgüt daha rahat hareket alanı bulabilmiştir.

“

Nasrallah'ın, Hizbullah'ı Lübnan'ın ana aktörü olarak ve kendisini de Lübnan siyasetinde güçlü bir lider olarak inşasından ayrı olarak bölgesel stratejisine geldiğinde ise Nasrallah genel olarak politikalarını, İran ve bazı durumlarda da Suriye'nin bölge politikalarına endekslemiş veya iyi ihtimalle Tahran ve Şam ile müzakereler neticesinde belirlemiştir.

Lübnan siyasetine yönelik ikinci strateji ise Hizbullah'ın Lübnan içerisinde entegrasyona açık siyasi zemine taşınmasıdır. Diğer bir deyişle Nasrallah, örgütünü salt silahlı bir milis kuvvetten Lübnan siyasetinin meşru bir partisine dönüştürmeye çalışmıştır. Nasrallah'ın 90'lar boyunca devam eden radikalizmden pragmatizme şeklinde

özetlenebilecek dönüşümünün ilk ve en önemli ipucusu ise 1992 yılındaki genel seçimlere katılma kararıdır. 1992'de Hizbullah'ın bir siyasi parti olarak Lübnan seçimlerine katılmasıyla başlayan ülke siyasetine entegrasyon süreci, 2000'lerin başlarına kadar sürdürülmüştür. Ayrıca Nasrallah'ın Lübnan siyasetine ilişkin bir başka önemli stratejisi üzerinde de durmak gerekmektedir. Nasrallah, 1992 yılından itibaren Hizbullah'ın Lübnan siyasi sistemine entegrasyonunu sağlarken, diğer liderlerin aksine Lübnan'da hiçbir resmî makama talip olmamıştır. Nasrallah'ın siyasi bir makam edinmeyerek günlük tartışmalardan uzak kalması ve doğrudan yürütme gücünü elinde bulundurmayarak hedef olmaması yönündeki bu bilinçli tercihi, onun Lübnan'daki herhangi bir siyasetçiden farklı bir figür imajına katkı sağlamıştır.

Hizbullah'ın Lübnan iç siyasetinde entegrasyona dönük duruşunun, Nasrallah'ın kararı olduğu kadar çok kültürlü ve farklı dinî/mezhebî azınlık gruplarını ihtiva eden Lübnan toplumunda bir gereklilik hatta zorunluluk olduğu da belirtilmelidir. Çoğulcu yapıyı tanıyarak bu yapı içerisinde yer almaya çalışmak Nasrallah açısından akıllıca bir karardı çünkü Lübnan'da kendi tanımladıkları bir toplumu dayatmaya çalışmak, yaygın bir yerel ve bölgesel direnişi tetikleyebilirdi. Bu noktada Nasrallah, Hizbullah'a yeni bir yöntem belirledi: İran'dakine benzer bir devrim ısrarı yerine kendi çıkar ve politikalarını Lübnan siyasetine hulul ederek gütmeye çalıştı. Bu yolla Hizbullah, 1992'de Lübnan Meclisindeki sekiz sandalyeyle başlayan serüvenini gerek

hükûmetteki gerek meclisteki gerek bürokrasideki yeriyle kuvvetlendirmiş ve bugün Lübnan'da devlet içinde devlet gibi hareket edebilme kabiliyetini edinmiştir.

Hem Hizbullah'ın hem Nasrallah'ın kimliksel sınırları aşan popülaritesinin, 2000'li yılların ikinci yarısıyla birlikte zedelenmeye başladığı görülmektedir. Bu süreç, Şubat 2005'te Eski Lübnan Başbakanı Refik el-Hariri suikastının ardından Nasrallah'ın diğer Lübnanlı gruplara rağmen net Suriye taraftarı tutum almasıyla görünür bir hâl olsa da bu anlamda en çarpıcı olay 2008'deki Beyrut'un işgalidir. Lübnan hükûmetinin Hizbullah'a ait olan telefon ağını kapatma kararıyla başlayan gerilim, Hizbullah milislerinin Beyrut'un batısını bilfiil denetim altına almasıyla tırmanmıştır. İç savaşın bitiminden itibaren elindeki silahları İsrail'e karşı direniş söylemiyle meşrulaştırmaya çalışan örgütün Sünni liderlerden Saad el-Hariri ile Dürzi lider Velid Canbolat'ın evlerini kuşatması, örgütün elindeki silahların bir gün bizzat Lübnanlılara da dönebileceğinin en açık kanıtı olmuştur.

Nasrallah'ın, Hizbullah'ı Lübnan'ın ana aktörü olarak ve kendisini de Lübnan siyasetinde güçlü bir lider olarak inşasından ayrı olarak bölgesel stratejisine gelindiğinde ise Nasrallah genel olarak politikalarını, İran ve bazı durumlarda da Suriye'nin bölge politikalarına endekslemiş veya iyi ihtimalle Tahran ve Şam ile müzakereler neticesinde belirlemiştir. Bu olgu zaman zaman tartışmaya açılrsa da hiçbir karar, Hizbullah'ı ve lideri Nasrallah'ı, Suriye iç savaşındaki tavrı kadar

marjinalleştirmemiştir. Suriye'deki isyanın ilk döneminde askerî dayanışmanlık gibi kısıtlı bir destek sunulsa da 2013'ün başlarından itibaren Hizbullah, Suriye sahasında açıkça ve doğrudan yer almaya başlamıştır. Bu müdahale, "Hizbullah'ın bir Lübnan örgütü mü yoksa İran'ın çıkarlarının bölgesel bir aparatı mı" olduğu sorusunu akıllara getirmiştir. İsrail'e karşı kazanılan başarıların ardından kendisini adeta Arap direnişinin sembol ismi olarak tanımlama imkânına kavuşan Nasrallah, Suriye iç savaşındaki rolüyle bu söylemini devam ettirme imkânını zayıflatmıştır. Suriye'deki iç savaşın derinleştirdiği bölgesel kutuplaşmada Hizbullah, operasyon sahasını İran'ın bölgesel politikaları çerçevesinde genişletmiştir. Nasrallah'ın Ortadoğu coğrafyasına bu derecede müdahil olma sebeplerine ilişkin kendi Şii tabanında ikna edici olması ihtimaline karşın, bu söylemini diğer Lübnanlı gruplarda ve geniş Arap coğrafyasında meşrulaştırması zor görünmektedir.

Son on yıllarda bölgenin içinde bulunduğu kargaşa durumu Lübnan'ı siyasi ve ekonomik açıdan ciddi şekilde etkilemiştir. Bu doğrultuda Lübnan siyasi-ekonomik krizi, istikrarlı bir hükûmetin kurulamayışı sebebiyle derinleşirken geçen yılın ağustos ayında yaşanan Beyrut Limanı patlamasıyla kriz daha da karmaşık bir hâl almıştır. Bu durum ülke içi kutuplaşmayı çok daha belirgin hâle getirmiş ve uzlaşıya dayalı bir hükûmetin kurulmasını da zorlaştırmıştır. Bu kutuplaşmanın önemli bir tarafı ve bir kaynağı Hizbullah olmakla birlikte, çözüme giden yolda Hiz-

bullah'ı tecrit etme girişimlerinin somut sonuç vermesi zor görünmekte olup sahip olduğu sosyal, ekonomik, siyasi ve askerî güç sebebiyle Hizbullah'ın çözüm girişimlerine dâhil edilmesi gerekmektedir.

“**Ortadoğu'nun ve özellikle de Lübnan'ın çalkantılı siyasi yaşamında gerçekleşen bu yolculukta uyguladığı çok yönlü stratejiyle Hasan Nasrallah'ın rolü aşıkârdır ve Nasrallah sadece Lübnan'da değil Ortadoğu bölgesinde etkin bir aktör olmayı başarmıştır.**

Sonuç olarak Max Weiss'in veciz ifadesiyle, bir zamanlar Arap dünyasının yoksun mezhebi toplumu olan Lübnanlı Şiiler, yarım yüzyıldan kısa bir zaman içerisinde siyasi etki ve daha fazla hak kazanmak adına "kendi içinde bir mezhep grubundan, kendileri için bir mezhep grubuna" dönüşmüşlerdir. Ortadoğu'nun ve özellikle de Lübnan'ın çalkantılı siyasi yaşamında gerçekleşen bu yolculukta uyguladığı çok yönlü stratejiyle Hasan Nasrallah'ın rolü aşıkârdır ve Nasrallah sadece Lübnan'da değil Ortadoğu bölgesinde etkin bir aktör olmayı başarmıştır. Ancak bu strateji, ilk yıllarda Hizbullah'ın Lübnan'ın çoğulcu toplum ve siyasi yaşamına entegrasyonu vasıtasıyla gerçekleştirilirken, özellikle 2000'lerden itibaren "Lübnan'a ve diğerlerine rağmen" şeklinde sürdürülmektedir. ■